

Примирення у постдиктаторських суспільствах у ХХ — ХХІ ст.: Україна у міжнародному контексті

Львів, 14-15 Січня 2016

Ukrainian Catholic University conference center, Lviv, Khutorivka str., 35 a

Відповідальне обговорення історії, при необхідності також суперечки щодо належної оцінки минулого мають принципове значення для згуртованості і стабільності суспільства. В Україні, як і в Німеччині та в інших країнах Європи і світу насамперед новітня історія з її досвідом диктатур була і залишається джерелом конфліктів, пов'язаних з культурою пам'яті. Залагодження таких конфліктів має відбуватися на основі переосмислення минулого, яке базується на результатах дослідження історії.

Диктатури прагнуть створити однорідні суспільства. Соціальні, економічні, культурні, релігійні або навіть політичні лінії розлому і конфлікти, як правило, перекриваються панівною ідеологією та придушенням свободи слова. Тому падіння диктатури супроводжується руйнуванням фікції однотайності. Порівняльний погляд на падіння диктатур та зародження нових держав і суспільств в сучасному світі показує, що цей перехід часто характеризується екстремальними напруженостями. Давні конфлікти, які давно вже могли здаватися подоланими, конфлікти між регіонами, етнічними групами, соціальними класами чи іншими соціальними групами, конфесіями та релігіями, а також між різними культурами пам'яті можуть у таких умовах вибухнути знову або навіть розгортаються з більшою силою. Водночас, виникають нові суперечності, спричинені самою диктатурою. Зокрема, протистояння між носіями старого режиму та його жертвами.

Демократичні суспільства не мають іншого вибору, окрім як примирити ці конфлікти у довгостроковому дискурсивно вибудованому процесі. Історичний досвід такого примирення є вельми різноманітним. У дещо незвичайний спосіб відбулося опрацювання споминів у Південній Африці після завершення доби апартеїду: злочинці та жертви розмовляли про пережите у "Комісії правди і примирення", убезпечені від кримінальних переслідувань, які могли б потягнути за собою зізнання. Але розкол у суспільстві не вдалося подолати. Переосмислення націонал-соціалізму в Німеччині нині часто наводиться як приклад для наслідування; для багатьох країн у будь-якій точці світу, як от Перу, Бразилії чи Тунісу, які самі пережили диктаторські режими в недавньому минулому, цікавим є також німецьких досвід поводження з несправедливостями періоду диктатури СЄПН, насамперед відкриття архівів східнонімецької служби державної безпеки.

Відзначимо, що для Німеччини перших десятиліть після звільнення від націонал-соціалізму були характерні витіснення минулого, колективне замовчування та вимоги провести чітку лінію між минулим та теперішнім. Аналогічні тенденції іноді можна побачити також і в переосмисленні історії НДР. Тим не менш, в обох випадках з'явилась велика кількість ініціатив громадянського суспільства, які займаються підтриманням пам'яті та дослідженням минулого, розвивають орієнтовані на майбутнє практики комеморації. Проблеми, пов'язані зі спадщиною диктатури Франко в Іспанії показують, що примирення конфліктних способів пригадування минулого потребує багато часу. Донедавна не існувало публічного обговорення злочинів фашизму. Спогади супротивників і прибічників режиму часто були непримиренними. Це також можна спостерігати і на Балканах, де серби, босняки та хорвати після югославської війни підтримують власні культури пам'яті, між якими є мало обміну.

Нинішню ситуацію в Україні можна розглядати на цьому тлі. Відповідальне ставлення до власної історії є ключовим питанням для розвитку громадянського суспільства в Україні. Тут ми маємо справу з дуже складною сумішшю суперечностей між прихильниками і

супротивниками уряду до Євромайдану, а також між носіями та жертвами колишнього радянського режиму, з протиріччями між різними мовними групами, регіональними ідентичностями і культурами пам'яті, які були приховані в радянський час. Спогади про Другу світову війну, німецький окупаційний режим, Голокост, вимушені переселення та депортації, або про Голодомор і радянську диктатуру часом суттєво різняться. До специфіки українського випадку належить той факт, що незважаючи на те, що радянська влада вже чверть століття як минула, пост-радянські режими так і не спромоглися досягти суспільного примирення. У цьому відношенні, українське суспільство все ще перебуває в пост-радянської фазі. Тому для України має принципове значення, які інструменти (кримінальне право, історичні дослідження, освіта, Комісія з встановлення істини і т.д.) і який історичний шаблон будуть використані, якщо буде обраний шлях до примирення.

При цьому, примирення треба розуміти не як стан, який треба одноразово досягти, а як довгостроковий, комплексний процес обговорення з відкритим кінцевим результатом. Процес, який повинен відповідати конкретним соціальним умовам та умовам культури пам'яті. І не існує одного універсального ідеального рішення. Разом з тим, конференція має на меті запропонувати певні орієнтири, обговорюючи в компаративній перспективі кілька прикладів примирення на основі культури пам'яті в Німеччині та Україні, а також в інших пост-диктаторських суспільствах 20 і 21 століть. На цьому тлі можна буде аналізувати соціальні та політичні виклики переосмислення минулого в сучасній Україні.

Ця конференція запланована як наукова фахова конференція, яка дає можливість академічного обміну між українськими, німецькими та міжнародними істориками, іншими дослідниками. Разом з тим, передбачається, що широка громадськість буде залучена до конференції безпосередньо під час проведення, а також через подальшу публікацію доповідей. Також планується запросити до участі німецьких і українських парламентаріїв.

Секції:

14 January 2016

10.30 am – 11.00 am

Welcoming Address

Martin Schulze Wessel (LMU Munich, Germany)

Valeriy Smoliy (Institute of History of Ukraine, Kyiv)

11.00 am - 1 pm

Keynotes

Jan Kubik (SSEES/University College London, Great Britain)

Gesine Schwan (Humboldt-Viadrina Governance Plattform, Germany)

Lunch break

2 pm – 4 pm

„Подолання минулого“ та примирення в Німеччині

Stefanie Schüler-Springorum (Center for Research on Antisemitism Berlin, Germany)

Dorothee Wierling (University of Hamburg/ Centre for Contemporary History Potsdam
Potsdam, Germany)

Martin Schulze Wessel (Graduate School for East- and Southeast European Studies, LMU
Munich, Germany)

Chair: Ricarda Vulpius (LMU Munich, Germany)

Coffee break

4.30 pm - 6.30 pm

“Historia, Memoria, Olvido” і примирення в Іспанії

Julián Casanova (Universidad de Zaragoza, Spain)

Xosé M. Núñez Seixas (LMU Munich, Germany)

Tomasz Stryjek (Katolicki Uniwersytet Lubelski, Poland)

Chair: Yuri Shapoval (National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv)

15 January 2016

9.00 am – 11.00 am

Робота з минулим та примирення в Україні

Oxana Shevel (Tufts University, USA)

Frank Sysyn (University of Alberta, Canada)

Yaroslav Hrytsak (Ukrainian Catholic University, Ukraine)

Chair: Igor Schupack (Tkuma Ukrainian Institute for Holocaust Studies, Ukraine)

Coffee Break

11.30 am – 1.30 pm

Робота з минулим і примирення: інші міжнародні приклади для порівняння

Holly Case (Cornell University, USA)

Ger Duijzings (University of Regensburg)

Christoph Marx (University of Duisburg-Essen)

Guido Hausmann (LMU Munich, Germany)

Chair: Jutta Scherrer (École de Hautes Études en Sciences Sociales in Paris (EHESS),
France)

Lunch break

2.30 pm – 3.30 pm

Concluding Remarks

Dariusz Stola (Museum of the History of Polish Jews in Warsaw, Poland)

Mark von Hagen (Arizona State University, USA)

**This is a conference of the German-Ukrainian Historical Commission and is
kindly support by**

DAAD – German Academic Exchange Service

VHD – Verband der Historiker und Historikerinnen Deutschlands

Reconciliation in Post-Dictatorship Societies in the 20th and 21st Centuries: Ukraine in an International Context

Lviv, 14–15 January 2016

Ukrainian Catholic University conference center, Lviv, Khutorivka str., 35 a

Dealing with history responsibly and, if need be, arguing over the accurate assessment of the past are two crucial processes for the cohesion and sustainability of a society. In Ukraine, just as in Germany and other countries, the history of dictatorship, especially more recent experiences of it, continues to be a source of conflict for cultures of memory. Differences can, however, be reconciled through a collective endeavor to work through the past on the basis of historical knowledge.

Dictatorships aim to produce societies that are uniform. Social, economic, cultural, religious, and even political fault lines and disputes tend to be forcibly suppressed by an overarching ideology and limits on freedom of expression. When a dictatorship collapses, this fiction of a homogeneous society also breaks down. A comparative view of how dictatorships end and states and societies are revived in the modern period reveals the extreme tensions that tend to characterize such transitions. Traditional conflicts – even those that seem to have been surmounted long ago – between regions, ethnic groups, social classes or milieus, denominations and religions, and between disparate cultures of memory, can be reactivated abruptly in such situations and resumed with even greater virulence. At the same time, the dictatorship itself is a source of new conflicts, such as the opposition between the outgoing regime's supporters and its opponents.

Democratic societies have no other choice than to resolve these conflicts by way of extended discursive processes. The historical experiences involved in these have been quite varied. South Africa took an unusual approach to memory work after the end of Apartheid by inviting both perpetrators and victims to speak freely about their experiences, without fear of judicial consequences, before its Truth and Reconciliation Commission. The country nonetheless continues to be deeply divided. The way Germany has worked through National Socialism is widely considered exemplary; its handling of the injustices of the communist regime in the GDR, in particular by opening the state security services archives, has been of interest to other post-dictatorship societies around the world, from Peru to Brazil to Tunisia. Nevertheless, in West Germany, the first few decades following liberation from National Socialism were characterized by repression, collective silence, and calls for "wiping the slate clean." Similar tendencies have sometimes presented themselves in working through East Germany's history as well. On the other hand, a whole flourishing field of civil society initiatives for the remembrance of and research into the past as well as for future-oriented commemoration has come into being. Reconciling disparate narratives of the past takes time, as the process of dealing with Franco's legacy in Spain has demonstrated. Until recently, crimes perpetrated by the fascist regime were rarely discussed in public. Often there was no way to reconcile the memories its opponents had with those of its supporters. A similar process can be seen in the western Balkans, where following the Yugoslav wars of the 1990s, Serbs, Bosniaks, and Croats have each cultivated their own cultures of memory, with little interaction between them. It is with this background in mind that we turn our attention to the current situation in Ukraine, where dealing with history responsibly is a key issue in the development of a civil society. The complexity of the situation there

not only involves opposition between adherents and adversaries of the pre-Euromaidan governments and between agents and victims of the older Soviet regime; differences between language groups, regional identities, and cultures of memory, which had been repressed during the Soviet period, also play a significant role. Memories of the Second World War, German occupation, the Holocaust, forced resettlements and expulsions, and of the Holodomor and Soviet dictatorship are in many cases incompatible. Another particularity of the Ukrainian case is that although Soviet rule there ended twenty-five years ago, the post-Soviet regimes have yet to bring about social reconciliation in the country. Ukrainian society thus lingers in a post-Soviet phase. For this reason, Ukraine currently faces the fundamental question as to whether it will now take the path of reconciliation and if so what instruments (criminal justice, historical research, education, truth commissions, etc.) and historical models it will use along the way.

Reconciliation is not a state to be achieved once and for all, but a long-term, complex, and open-ended discursive process that must satisfy specific conditions relevant to the society and memory of culture it takes place in. There simply is no ideal, universally applicable solution. This conference nonetheless aims to provide an orientation in the form of comparative discussions of reconciliation's treatment in cultures of memory in Germany, Ukraine, and other post-dictatorship societies in the twentieth and twenty-first centuries. And it is in this context that we will investigate the social and political requirements of coming to terms with and remembering the past in today's Ukraine.

The conference is planned as a scientific symposium for fostering academic exchange between Ukrainian, German, and others historians and researchers from around the world. The discussion will also be available to a wider public, both during the conference itself and in the proceedings to be published afterwards. German and Ukrainian legislators will also be invited to attend.

Program:

14 January 2016

10.30 am – 11.00 am

Welcoming Address

Martin Schulze Wessel (LMU Munich, Germany)

Valeriy Smoliy (Institute of History of Ukraine, Kyiv)

11.00 am - 1 pm

Keynotes

Jan Kubik (SSEES/University College London, Great Britain)

Gesine Schwan (Humboldt-Universität Governance Plattform, Germany)

Lunch break

2 pm – 4 pm

“Coming to Terms with the Past” and Reconciliation in Germany

Stefanie Schüler-Springorum (Center for Research on Antisemitism Berlin, Germany)

Dorothee Wierling (University of Hamburg/ Centre for Contemporary History Potsdam
Potsdam, Germany)

Martin Schulze Wessel (Graduate School for East- and Southeast European Studies, LMU
Munich, Germany)

Chair: Ricarda Vulpius (LMU Munich, Germany)

Coffee break

4.30 pm - 6.30 pm

“Historia, memoria, olvido” and Reconciliation in Spain

Julián Casanova (Universidad de Zaragoza, Spain)

Xosé M. Núñez Seixas (LMU Munich, Germany)

Tomasz Stryjek (Katolicki Uniwersytet Lubelski, Poland)

Chair: Yuri Shapoval (National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv)

15 January 2016

9.00 am – 11.00 am

Dealing with the Past and Reconciliation in Ukraine

Oxana Shevel (Tufts University, USA)

Frank Sysyn (University of Alberta, Canada)

Yaroslav Hrytsak (Ukrainian Catholic University, Ukraine)

Chair: Igor Schupack (Tkuma Ukrainian Institute for Holocaust Studies, Ukraine)

Coffee Break

11.30 am – 1.30 pm

Dealing with the Past and Reconciliation: Further International Comparative Cases

Holly Case (Cornell University, USA)

Ger Duijzings (University of Regensburg)

Christoph Marx (University of Duisburg-Essen)

Guido Hausmann (LMU Munich, Germany)

Chair: Jutta Scherrer (École de Hautes Études en Sciences Sociales in Paris (EHESS),
France)

Lunch break

2.30 pm – 3.30 pm

Concluding Remarks

Dariusz Stola (Museum of the History of Polish Jews in Warsaw, Poland)

Mark von Hagen (Arizona State University, USA)

**This is a conference of the German-Ukrainian Historical Commission and is
kindly support by**

DAAD – German Academic Exchange Service

VHD – Verband der Historiker und Historikerinnen Deutschlands